

Fakultet političkih nauka

MEDJUNARODNI EKONOMSKI ODNOSI, II dio

6. KONKURENTNOST U MEĐUNARODNOJ EKONOMIJI

Struktura

1. Teorije konkurentnosti
2. Pojam konkurentnosti
3. Faktori konkurentnosti
4. Mjerenje konkurentnosti u spoljnoj trgovini

Teorije konkurentnosti

- Merkantilistička teorija (merkante – trgovina)
- Klasična engleska škola spoljne trgovine
 1. Teorija apsolutnih vrijednosti Adama Smita (1776)
 2. Teorija komparativnih prednosti Davida Rikarda (1827)
 3. Teorija recipročne tražnje – Džon Sjuart Mil (1848)
- Neoklasična teorija međunarodne trgovine, HOS model
- Savremena teorija

- **MERKANTILISTIČKA TEORIJA (15.-18.v.)** – zlato i srebro najveće vrijednosti, max izvoz, da bi se sto vise zlata i srebra zarađivalo od izvoza
- **TEORIJA ASPOLUTNIH PREDNOSTI (vrijednosti) ST - ADAM SMIT**
/Bogatstvo naroda, 1776./ - male radionice vremenom postaju manufakture, kapitalizam, 18v.-
svaka zemlja - izvoziti robu koja se proizvodi sa **min. troškovima**, a uvoziti robu koja je jeftinija od domaće, jer se dobra proizvode i razmjenjuju pod najpovoljnijim uslovima,
zaštita tržišta nije potrebna, oslanjanje samo na prirodne prednosti, procvat GB, kolonije..
Otvoreno trziste je najbolje rjesenje, ne treba barijera trgovini
- **TEORIJA KOMPARATIVNIH PREDNOSTI DAVIDA RIKARDA** /Principi političke ekonomije i oporezivanja, 1827/,
zemlja treba da proizvodi one robe na čijim **relativnim** odnosima najviše dobija; npr. GB da proizvodi samo platno, pošto se ono proizvodi relativno jeftinije, a Portugaliji treba da ustupi proizvodnju vina
liberalna ekonomija, prirodni faktori na strani ponude; nema mobilnosti faktora...

	Proizvod (u jedinicama, m, l, za 1 dan)	
Zemlja	Proizvod X /Platno/	Proizvod Y /Vino/
Zemlja A GB	120	100
Zemlja B Portugal	80	90

SMIT: zemlja A treba da proizvodi oba proizvoda, pošto ih proizvodi jeftinije po jedinici, Nema specijalizacije. Nema razmjene. Portugal ne treba da proizvodi ni jedan proizvod...

RIKARDO

relativan odnos razmjene kod **platna** $120 A = 80 B$ **$1,5A = 1B$**
relativan odnos razmjene kod vina $100 A = 90 B$, $1A = 0,9 B$

Relativni odnos razmjene je povoljniji kod PLATNA za GB, pa ona treba da USTUPI proizvodnju

vina Portugaliji i da tako dođe do međusobne specijalizacije i razmjene (PT **manje zaostaje** kad je u pitanju proizvodnja vina)

$(120-100)+(90-80) = 20+10 = 30$ **NOVIH jedinica proizvoda**,
kojih ne bi bilo bez međunarodne specijalizacije

TEORIJA RECIPROČNE TRAŽNJE – Džon Stjuart Mil, 1878

- Teoretičari komparativnih prednosti Smit i Rikardo koristili su pri analizi prvenstveno **PRIRODNE faktore**, i to samo one **na strani PONUDE**, dok je **Mil prvi ukazao na značaj TRAŽNJE u objašnjavanju spoljne trgovine**
- koliko će jedna zemlja dobiti od specijalizacije u spoljnoj trgovini **zavisi od INTENZITETA MEDJUSOBNE recipročne tražnje dvije zemlje** /J.S.Mil, Principi političke ekonomije, 1878/, tj. **kolika je potrebna količina izvoza da bi se ostvarila određena količina uvoza**
- Ako je, npr., **INTENZITET TRAŽNJE** u obje zemlje za robama druge zemlje isti, onda će obe zemlje **u dobiti** učestvovati sa po 15 jedinica, odnosno uvek će **više dobiti zemlja čiji se proizvodi više traže**, na štetu zemlje čiji se proizvodi manje traže

SUŠTINA MILOVE TEORIJE SVODI SE NA SLJEDEĆE:

1. **TRAŽNJA** je, po svojoj prirodi, ponuda nekog drugog u jednakoj vrijednosti;
 2. **PONUDA** pokazuje iznos koji je neka zemlja spremna da ponudi za određenu cijenu, odnosno količinu uvoza;
 3. **CIJENE** se formiraju u zavisnosti od ponude i tražnje (odnosno od količine novca, zlata i srebra u opticaju);
 4. **međunarodna ravnoteža** se uspostavlja **u tački** u kojoj se sijeku **DOMAĆA PONUDA I STRANA TRAŽNJA**, a ta tačka predstavlja Milov **ZAKON RECIPROČNE TRAŽNJE**;
 5. **elastičnost ponude** mjeri se stepenom **REAKCIJE** količine ponuđenih proizvoda na promjene cijena; visoke elastičnosti su poželjne, dok niske elastičnosti donose nevolje;
 6. manje razvijene zemlje (ZUR) imaju niske elastičnosti, jer izvoze **sirovine**, a uvoze industrijske proizvode visokog stepena prerade, dok razvijene zemlje imaju visoke elastičnosti izvoza i uvoza.
- Mil je u spoljnoj trgovini bio preteča **odnosa razmjene (terms of trade)** jer je postavio pitanje: kolika je potrebna količina izvoza da bi se dobila određena količina uvoza

HEKŠER - OLIN - SAMJUELSONOV MODEL KOMPARATIVNIH PREDNOSTI

- HOS model – neoklasična teorija međ. trgovine i nosi naziv standardna teorija MT; **komparacija troškova**
- Primjenom teorije komparativnih prednosti dokazano da se: skuplji domaći proizvodi zamjenjuju se jeftinijim uvoznim; dok se domaći proizvodi sa komparativnim prednostima skuplje prodaju na svjetskom, nego na domaćem tržištu
- **Hekšer (1919), kasnije Olin, njegov učenik (1933):**
- Ne samo **rad**, već i **zemlja i kapital** su **inputi formiranja cijena**, ali i MT povratno utiče na cijene ovih inputa
- Medusobni uticaj P i T određuje cijenu, kojoj se dodaju transportni troškovi
- Na MT najviše utiču raspoloživi faktori (**prirodni i stečeni**); faktori **rad i kapital** su mobilni
- **OLIN** trgovinu u cjelini posmatra kao **PROBLEM LOKACIJE PROIZVODNJE** prema **raspoloživim komparativnim prednostima** – standardna teorija spoljne trgovine
- Zemlja ima komparativne prednosti u onoj robi čija proizvodnja intenzivno koristi faktore kojima ta zemlja obiluje (Finska u proizvodnji drveta i papira, SAD u proizvodnji kukuruza, Belgija u proizvodnji crne metalurgije..)
- Pol **SAMJUELSON** dodao je ovoj teoriji i **razlike u ukusima i tražnji**, što dovodi do trgovine i u slučajevima kada su proizvodni troškovi i cijene dvije robe iz dvije zemlje identični (primjer Norveške i Švedske, koje po približno istim troškovima mogu proizvesti ribu i meso. Međutim, pošto Šveđani više vole meso, a Norvežani ribu, doći će do izvoza ribe iz Švedske u Norvešku, i obrnuto, do izvoza mesa iz Norveške u Švedsku)

Savremena teorija konkurentnosti

Sa aspekta komparativnih prednosti, osnovne karakteristike promjena u savremenoj privredi su sljedeće:

1. Primjena nove **tehnike i tehnologije** u proizvodnji (konkurentna prednost)
 2. Promjena **uloge pojedinih faktora** proizvodnje i odnosa među njima
 3. Promjena **strukture** proizvodnje i zaposlenosti, jačanje **sektora usluga**
 4. **Mobilnost** – roba, usluga, ali i faktora proizvodnje između zemalja
- **NAJVEĆU DINAMIKU RAZMJENE (izvoza) imaju proizvodi visokog tehnološkog intenziteta:** kompjuteri (16%), elektronika i telekomunikacije (12%), naučni instrumenti (13%), automobili (10%) i farmaceutski proizvodi (10%). (WTO, 2006.)

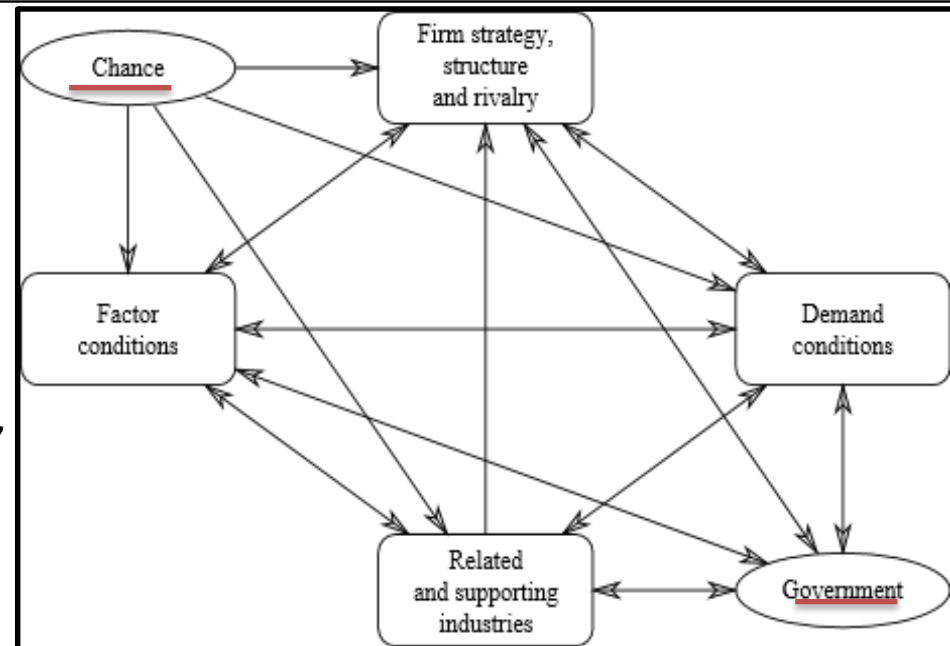
PORTER – 4 faktora konkurentnosti:

1. **faktori proizvodnje** (*product conditions*),
2. **kvalitet tražnje** (*demand conditions*),
3. **nivo razvijenosti povezanih i pratećih industrija** (*related and supporting industries*) i
4. **strategija, struktura i rivalitet firmi**

Osnovne determinante konkurentnosti nacionalne ekonomije – Porterov dijamant konkurentnosti sa 4 faktora konkurentnosti

- a) **FAKTORSKI USLOVI** - uslovi vezani za faktore proizvodnje a koji determinišu intenzitet i oblike konkurentske borbe u pojedinim oblastima privređivanja (kapital, nivo tehnologije, infrastruktura, kvalifikovana RS, lokacija zemlje, informacija i dr.),
- b) **USLOVI TRAZNJE** – uslovi vezani za unutrašnju tražnju dobara i/ili usluga datih proizvodnih oblasti, tj.struktura domaće tražnje, veličina tražnje i njen obrazac rasta, interancionalizacija tražnje;("probirljivost kupaca")
- c) **POSTOJANJE VEZANIH I PODRŽAVAJUĆIH PROIZVODNJI** - prisutnost u zemlji industrija koje podržavaju proizvodnju konkurentnih proizvoda ili su u najtješnijoj vezi sa ovom proizvodnjom (prateće industrije, dobavljači),
- d) **STRATEGIJA PREDUZEĆA, STRUKTURA I OBLICI RIVALITETA IZMEDJU DOMAĆIH PREDUZEĆA** – kvalitet menadžmenta, strategija i struktura firme, cilj, misija, a takođe i karakter konkurencije između pojedinih preduzeća

Četiri ključne determinante nacionalne konkurentne prednosti međusobno povezane formiraju sistem - nacionalni "dijamant konkurentnosti".

-Razvojna politika
-Nepredvidjene okolnosti

Klasična teorija zasniva se **NA NEMOBILNOSTI** faktora proizvodnje između zemalja, konstantnim prinosima od faktora proizvodnje i nepostojanju **eksterne ekonomije** (kada jedan proizvod proizvodi više proizvođača iz više zemalja, kombinujući na taj način: tehniku podjele rada, obučenu RS, visok kvalitet proizvoda...)

Savremena teorija je tražila odgovore šta se dešava sa teorijom ST u uslovima kada su ne **samo proizvodi nego i faktori proizvodnje između zemalja mobilni, kada proizvodnja nije homogena (nego je djeljiva), prinosi od faktora proizvodnje nisu konstantni i kada, pored interne, postoji i eksterna ekonomija.**

PORTER veliki značaj daje lokaciji proizvodnje, FDI, rastu produktivnosti, razvoju infrastrukture, inovacijama i e-ekonomiji (elektronsko poslovanje)

- Na navedena pitanja odgovore su dali nosioci moderne teorije trgovine i konkurentnosti (**Dixt, A. i Stiglitz J.,1997**).
- **NOSIOCI MODERNE TEORIJE KONKURENTNOSTI – DIXT, STIGLITZ** – nema savršene konkurencije u uslovima mobilnosti faktora i mogućnosti diversifikacije proizvodnje; postoje razlike u konkurentnosti u uslovima rastućih/opadajućih prinosa, u uslovima postojanja/nepostojanja eksterne ekonomije, u uslovima postojanja/nepostojanja diversifikacije proizvodnje u različitim kompanijama...

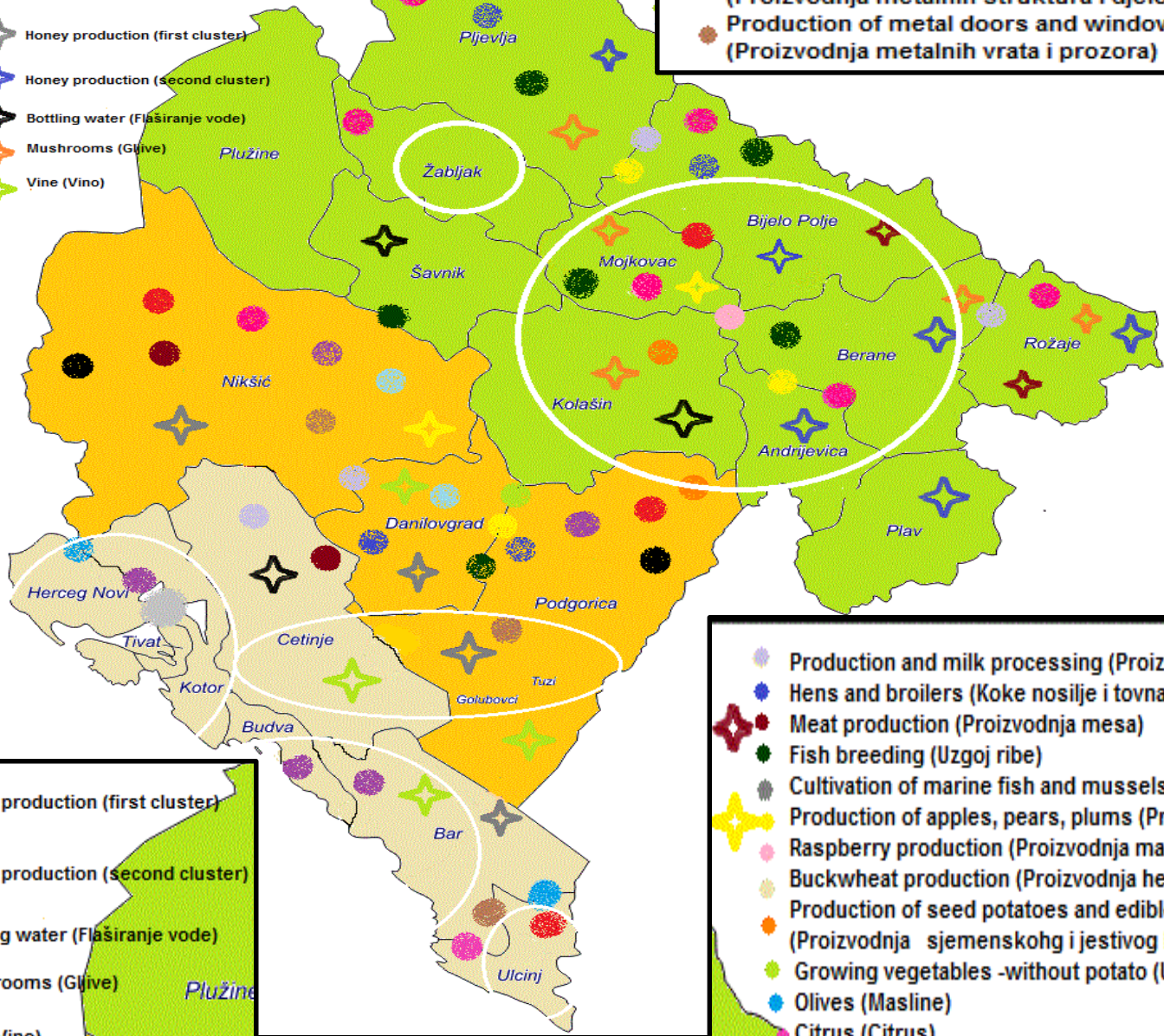
Strategija održivog ekonomskog rasta CG kroz uvođenje **KLASTERA**

- **KLASTER** (def., Porter, 1990) – Klaster je geografska koncentracija međusobno povezanih preduzeća, specijalizovanih dobavljača robe i usluga, preduzeća u srodnim delatnostima (proizvodnih i drugih komplementarnih djelatnosti) radi povećanja konkurentnosti u svijetu (npr. klaster za namještaj, tekstil)
- **Klasteri** (Strategija) su **pravna lica**, geografske koncentracije međusobno povezanih preduzeća, specijalizovanih dobavljača, pružaoca usluga, preduzeća u povezanim sektorima i povezanih institucija u područjima u kojima međusobno konkurišu, ali i saraduju (Porter, 1998);
- **Ciljevi**: rast izvoza, supstitucija uvoza, nova preduzeća i radna mjesta, zadržavanje postojećeg nivoa zaposlenosti;
- U prvoj fazi definisano **8 klastera u drvoprerađi, 9 u građevinarstvu, 19 u poljoprivredi i 6 u turizmu**; Postoje mnogi **potencijalni klasteri..**; **Broj raste...**
- **Prvi pilot projekti – 6 potencijalnih klastera**: 1. Otkupljivača i prerađivača gljiva, 2. Organskih proizvođača heljde, 3. Uzgajivača rječne ribe, 4. Drvoprerađivača, 5. Mesne industrija; 6. Proizvođača maslinovog ulja
- **Npr. klaster otkupljivača i prerađivača gljiva**: Mapirano 15 potencijalnih članova u 6 opština Sjevernog regiona Crne Gore; Osnovni proizvod čine **13 vrsta gljiva** (vrganj 70%); **955 t** gljiva prikupljeno u 2011; 60% se prodaje svježe, 40% ide u preradu; Oko 60% prikupljenih količina se izvozi; Najveća tržišta: Italija i Srbija.

- Furniture production (Proizvodnja namještaja)
- Production of sawn timber (Proizvodnja rezane građe)
- Construction (Izvođenje građevinskih radova)
- Cutting and shaping stone (Rezanje i oblikovanje kamena)
- Manufacture of metal structures and parts of structures (Proizvodnja metalnih struktura i dijelova strukture)
- Production of metal doors and windows (Proizvodnja metalnih vrata i prozora)

- ☆ Honey production (first cluster)
- ☆ Honey production (second cluster)
- ☆ Bottling water (Flaširanje vode)
- ☆ Mushrooms (Gljive)
- ☆ Vine (Vino)

- Furniture production (Proizvodnja namještaja)
- Production of sawn timber (Proizvodnja rezane građe)
- Construction (Izvođenje građevinskih radova)
- Cutting and shaping stone (Rezanje i oblikovanje kamena)
- Manufacture of metal structures and parts of structures (Proizvodnja metalnih struktura i dijelova strukture)
- Production of metal doors and windows (Proizvodnja metalnih vrata i prozora)

- Production and milk processing (Proizvodnja i prerada mlijeka)
- Hens and broilers (Koke nosilje i tovna pilad)
- Meat production (Proizvodnja mesa)
- Fish breeding (Uzgoj ribe)
- Cultivation of marine fish and mussels (Uzgoj morske ribe i školjki)
- Production of apples, pears, plums (Proizvodnja jabuka, krušaka, šljiva)
- Raspberry production (Proizvodnja malina)
- Buckwheat production (Proizvodnja heljde)
- Production of seed potatoes and edible ones (Proizvodnja sjemenskohg i jestivog krompira)
- Growing vegetables -without potato (Uzgajanje povrca - bez krompira)
- Olives (Masline)
- Citrus (Citrus)
- Tourism (Turizam)

- ☆ Honey production (first cluster)
- ☆ Honey production (second cluster)
- ☆ Bottling water (Flaširanje vode)
- ☆ Mushrooms (Gljive)
- ☆ Vine (Vino)

MNK, interna i eksterna ekonomija

Ekonomska globalizacija

- **MNK (intl. Skraćenica - MNE)** – (motivisane profitom) kombinuju resurse širom svijeta koristeći diversifikaciju proizvodnje, internu i eksternu ekonomiju obima i monopolsko ponašanje.
- **INTERNA EKONOMIJA** (ek.obima, rast proizvodnje uz smanjenje jediničnih troškova) i
- **EKSTERNA EKONOMIJA** - proizvodnja jednog proizvoda od strane više proizvođača iz više zemalja, kombinujući tehniku podjele rada uz sintergetske proizvodne efekte: kvalifikovana RS, specijalizacija, max produktivnost, minimalni troškovi.
- **Komponente ekonomske globalizacije** – liberalizacije MT, mobilnost rada i kapitala, raspoloživost tehnologija širom svijeta, formiranje regionalnih trgovinskih blokova i globalno djelovanje TNK i MNK, uz sistem obrazovanja, menadžment i marketing.

TRI FAZE RAZVOJA KONKURENTNOSTI:

1. na bazi prirodnih resursa,
2. preko novih investicija i ulaganja u srednje intenzivne sektore, infrastrukturu, komunikacije i transport, uz FDI
3. razvoj zasnovan na novim tehnologijama

Danas u konkurentskoj borbi nije dovoljna pobjeda samo u realnom svijetu, bitna je prednost i u digitalnom svijetu !

• Industrija 4.0

1. Para, mehanizacija najtežih radova, 1760 -1830
2. Električna, masovna proizvodnja, mreže, 1870 -1914
3. Kompjuteri, automatizacija, 1950 - još traje
4. Digitalizacija, autonomnost, povezivanje, kompleksnost, DANAS

- **Lanac vrijednosti** predstavlja snažan instrument za pronalaženje načina za stvaranje veće »dodate« vrijednosti za proizvode. Organizacija lanca vrijednosti čini sintezu aktivnosti koje se obavljaju u cilju proizvodnje, pakovanja, dizajniranja, marketiranja, isporuke i podrške njenim proizvodima.
- Industrija 4.0 utiče na cijeli **lanac snabdjevanja**
- Kupac odlučuje, dobavljač mora da se prilagodi, po cijelom lancu; Cijeli lanac snabdjevanja postaje zavisan od narudžbi kupaca
- **Logistika** mora još bolje servisirati lanac snabdjevanja - Digitalizacija lanca snabdjevanja
- Usitnjavanje narudžbi, niko ne želi imati zalihe, Just-In-Time
- Uloga zaposlenih smanjuje se (Proizvodni radnici => robotizacija; Voditelji => algoritmi; smanjuje se broj sedmičnih radnih sati)
- Inovativnost i servisne službe ostaju

Značaj faktora proizvodnje u međunarodnoj specijalizaciji pojedinih zemalja i proizvoda

Značaj i vrednovanje faktora proizvodnje u međunarodnoj specijalizaciji pojedinih zemalja i proizvoda išli bi sljedećom putanjom:

1. **Prirodno intenzivni proizvodi** (zemlja, klima i prirodna bogatstva najvažniji faktori proizvodnje - input)
2. **Radno intenzivni proizvodi** (fizički rad najvažniji faktor i input proizvodnje)
3. **Kapitalno intenzivni proizvodi** (kapital najvažniji, zasnovan na štednji stanovništva i rastu FDI)
4. **Naučnotehnoški intenzivni proizvodi** (znanje i tehnologija najvažniji faktor proizvodnje)

PRIRODA (SIROVINE)	KAPITAL	PRIRODA	KAPITAL
KAPITAL	RAD	RAD	TEHNOLOGIJA
RAD		KAPITAL	
bukova građa		TEHNOLOGIJA	
	vuneno predivo	električna energija	kompjuteri

Iz priloga se može vidjeti da su **glavni faktori cijene i konkurentnosti**:

- kod **bukove građe** priroda,
- kod **vunenog prediva** radna snaga (uglavnom nekvalifikovana),
- kod **električne energije** kapital (jer su potrebne skupe instalacije),
- kod **kompjuteru** tehnologija i obrazovana radna snaga.

KONKURENTNOST

- **Teorija komparativnih prednosti spoljne trgovine** - Svako treba da proizvodi i izvozi ono, gdje ima najveće uporedne/komparativne i razvojne prednosti, a da uvozi one robe koje ne može proizvoditi pod konkurentnim uslovima
- **MAKRO KONKURENTNOST** (konkurentnost privrede) – sposobnost zemlje da nacionalne resurse specijalizuje u pravcu rasta realnog dohotka i standarda stanovništva, uz dobru makroekonomsku politiku. Zasniva se na globalnoj efikasnosti nacionalne ekonomije
- **MIKROKONKURENTNOST** – sposobnost određene firme da učestvuje i pobjeđuje u svjetskoj ponudi konkretnog proizvoda (usluge)
- **INTEGRALNA KONKURENTNOST** – objedinjuje prethodna dva aspekta na putu uspjeha kompanija jedne države: borbu na tržištu vode uspješne firme, uz bankarsku podršku, čiji rad podržava efikasno organizovana država
- Pored cijena, uvode se i **nečjenovni faktori konkurentnosti** (kvalitet, asortiman, preferencije potrošača, način plaćanja, rokovi isporuke, servis..)
- **Recept konkurentnosti** je povećanje kvaliteta proizvoda prilagođenog svjetskim standardima, produktivnosti i ekonomičnosti, organizacija nastupanja na tržištu, marketing i znanje kao faktor uspjeha
- **KONKURENTNOST U SPOLJNOJ TRGOVINI JE** sposobnost prodavca (izvoznika) da osvaja spoljna tržišta, da se sa povoljnim uslovima proizvodnje i prodaje nametne zahtjevima stranih kupaca (potrošača) i da ih pridobije za kupovinu svojih, umjesto proizvoda drugih ponuđača – konkurenata

Prema definiciji OECD-a, konkurentnost je

- mjera sposobnosti zemlje da u slobodnim i ravnopravnim tržišnim uslovima
- proizvede robe i usluge koje prolaze test međunarodnog tržišta,
- uz istovremeno zadržavanje i dugoročno povećanje realnog dohotka stanovništva.

Dakle, **međunarodna konkurentnost nacionalne ekonomije** je sposobnost zemlje za izvoz, njena uspješnost u iskorištavanju prirodnih, materijalnih i ljudskih resursa u proizvodnji i u nastupu na tržištu, produktivnost, životni standard, ali čine je i međunarodni ugovori i sporazumi koje je zemlja potpisala, kao i pristup - članstvo u različitim međunarodnim organizacijama i inicijativama.

Konkurentnosti je odraz sposobnosti firmi jedne zemlje da se uspješno uključe u MEO.

Faktori konkurentnosti

1. **Faktori na strani ponude** – obim asortiman, cijena, kvalitet, trajnost – prilagođavanje proizvodne i izvozne strukture
2. **Faktori na strani tražnje** – privredna kretanja u svijetu, ponašanje i želje stranih kupaca i ukupna morfologija stranih tržišta
3. **Faktori koji dovode do spajanja ili odbijanja ponude i tražnje** (faktori konkurentnosti u užem smislu)
 - **Kvalitet** i tehnološka svojstva proizvoda (nacionalni standardi, tehnička regulativa i sertifikacija, ISO 9000, ISO 14000, EU-CE)
 - **Cijena** korigovana instrumentima spoljnotrgovinske politike u zemlji izvoznici i zemlji uvoznici
 - **Način plaćanja** (ročnost, obezbjedjenje naplate, uslovi kreditiranja)
 - **Rokovi isporuke** i način održavanja
 - Organizacija **istupanja na strana tržišta** i marketing
 - Razvojno osposobljavanje **privrede** zemlje kupca
 - **Ostali faktori** konkurentnosti (sličnost zemalja, prijateljski odnosi, razvijeni poslovni kontakti firmi, bliskost jezika..)
 - Ima zemalja sa pozitivnim trgovinskim bilansom, ali se ne smatraju konkurentnim (većina zemalja proizvodjača i izvoznika nafte)
 - **KVALITET** je skup fizičkih, konstrukcionih, estetskih, ekoloških i drugih svojstava proizvoda, kao i odgovarajućeg načina pakovanja, obilježavanja i servisiranja proizvoda.
 - **Kvalitet se ocjenjuje** kroz sertifikaciju, akreditaciju i ocjenjivanje usaglašenosti sa odgovarajućim standardima, nacionalnim, evropskim i svjetskim

Mjerenje konkurentnosti ST

Faktori za mjerenje **makrokonkurentnosti** (prvo ih razvili švajcarci, od 1979) World Economic Forum, Davos; Institute of Management Development - IMD):

1. **Ekonomski potencijal privrede** (BDP/pc, štednja, investicije, inflacija, nezaposlenost, platni bilans, kupovna moć valute)
2. **Stepen otvorenosti**, uključenosti u svjetsku privredu
3. **Kvalitet vlasti i državnih institucija** (broj partija, politička stabilnost, javne finansije, bankarski sektor, finansijsko tržište..)
4. **Kvalitet poslovanja preduzeća** (broj MSP, kvalitet menadžmenta, prisustvo monopola, bilansi p-ća, likvidnost..)
5. **Razvijenost infrastrukture**
6. **Kvalitet stanovništva** (ljudski kapital kao stvaralac, inovator, proizvođač, njegovo ponašanje u potrošnji, natalitet i dr.)

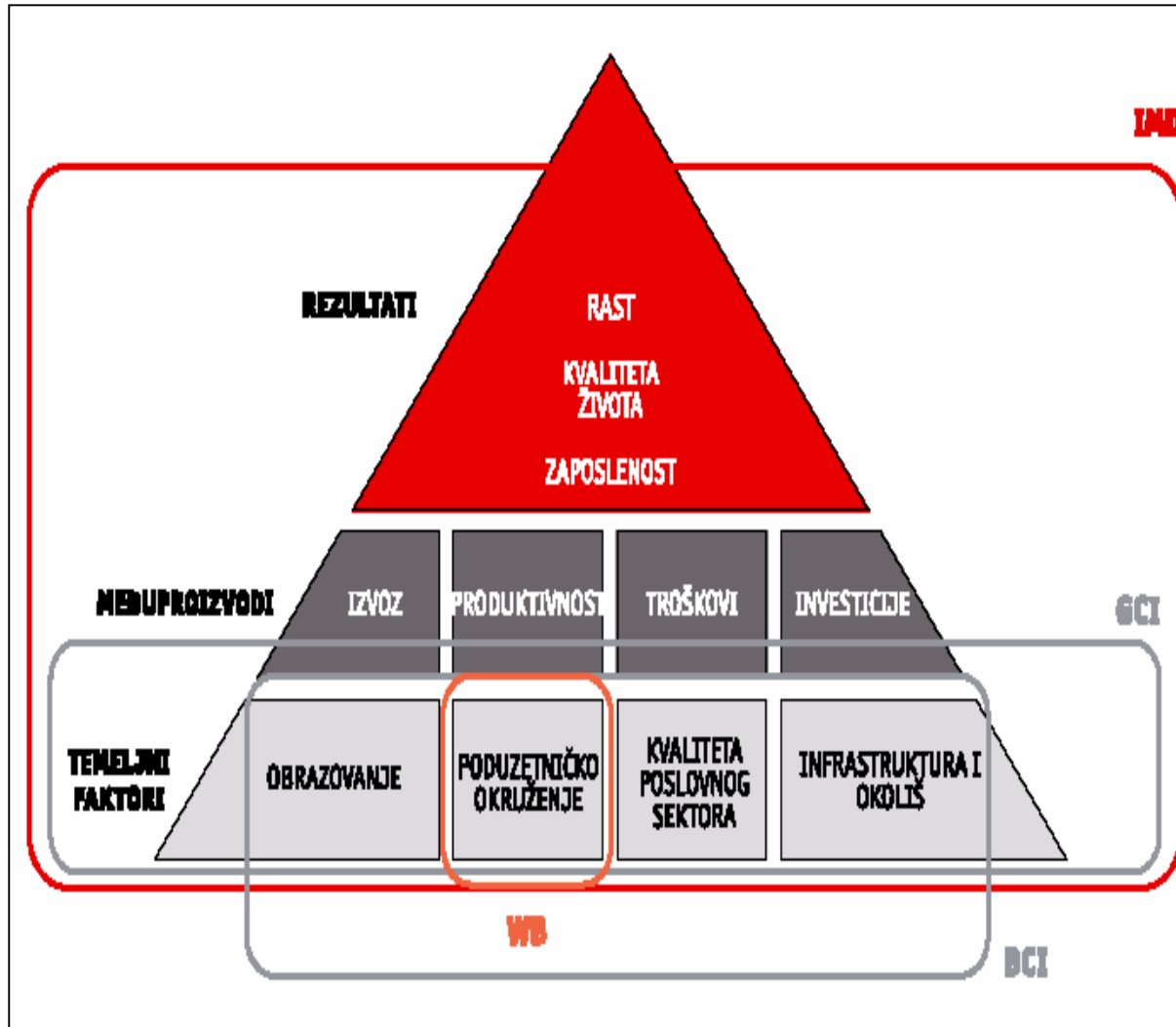
- TOP 10 - SAD, Siingapur, Holandija, (Irska), Finska, Kanada, Hong-Kong, Velika Britanija, Švajcarska, Tajvan.

- **Mikrokonkurentnost u praksi se najčešće mjeri preko 3 pokazatelja:**

1. učešće izvoza u proizvodnji,
2. odnos izvoza i uvoza,
3. stepen penetracije izvoza – tržišni udio (učešća izvoza određenog proizvoda neke kompanije u odnosu na drugu svetsku konkurenciju na nekom nacionalnom, regionalnom ili svetskom tržištu)

Ako je, na primer, učešće automobila FIATa na tržištu KINE u 2008. iznosilo 10%, a u 2009. godini 8% onda je konkurentnost FIATa opala za 20% u odnosu na druge proizvođače automobila.

Piramida konkurentnosti

Indikatori:

IMD - Indeks svjetske konkurentnosti

GCI - Indeks globalne konkurentnosti

BCI - Indeks poslovne konkurentnosti

WB - Indeks lakoće poslovanja
Svjetske banke

• National Competitiveness Council, World Economic Forum, International Institute for Management Development, The Heritage Foundation, World Bank, European Bank for Reconstruction and Development i dr. vrše različite analize konkurentnosti nacionalnih ekonomija

- **Međunarodni institut za razvoj menadžmenta (IMD) objavljuje **Godišnjak svjetske konkurentnosti** (**World Competitiveness Yearbook**) koji sadrži dva pristupa: **globalno rangiranje** - osigurava sistemsko vrednovanje konkurentnosti, dok **profil konkurentnosti** - pojedine zemlje pokazuje kako se pojedina država usavršava i specijalizira. Godišnjak rangira i analizira sposobnost zemlje da stvori i sačuva okruženje u kojem se preduzeća mogu takmičiti. To znači da se pretpostavlja da se bogatstvo stvara primarno na nivou poduzeća – to područje se naziva «konkurentnost preduzeća».**
- **SVJETSKI EKONOMSKI FORUM definiše: a) Indeks globalne konkurentnosti, GCI, na bazi 12 faktora, i b) indeks poslovne konkurentnosti, BCI,** koji polazi od mikroekonomskog pristupa i oslanja se na podatke anketa.
- **SVJETSKA BANKA definiše Indeks lakoće poslovanja – Doing Business,** koji mjeri poslovnu regulative i zaštitu vlasničkih prava (pokretanje poslovanja, izdavanje dozvola, iznajmljivanje i gradjenje, upis vlasništva, odobravanje kredita, zaštita ulagača, plaćanje poreza, trgovina, zaključivanje ugovora, zatvaranje poslovanja, I sl.).
- **HERITIDŽ FONDACIJA (Heritage Foundation) definiše indeks ekonomskih sloboda,** koji se fokusira na četiri ključna aspekta ekonomskog i preduzetničkog okruženja nad kojim vlade obično vrše kontrolu politike: 1. Vladavina prava, 2. veličina vlade, 3. regulatorna efikasnost i 4. Otvorenost tržišta. Pri procjeni uslova u ove četiri kategorije, Indeks mjeri 12 specifičnih komponenti ekonomskih sloboda.

Faktori i podfaktori indeksa svjetske konkurentnosti – GCI (do 2017.g.)

Ekonomska uspješnost	Efikasnost Vlade	Poslovna efikasnost	Infrastruktura
Domaća ekonomija	Javne finasije	Produktivnost	Osnovna infrastruktura
Svjetska trgovina	Fiskalna politika	Tržište rada	Tehnološka infrastruktura
Međunarodno investiranje	Institucionalni pravni okvir	Finansije	Naučna infrastruktura
Zaposlenost	Pravna poslovna regulativa	Menadžment praksa	Zdravstvo i zaštita okoline
Cijena	Socijani okvir	Stavovi i vrijednosti	Obrazovanje

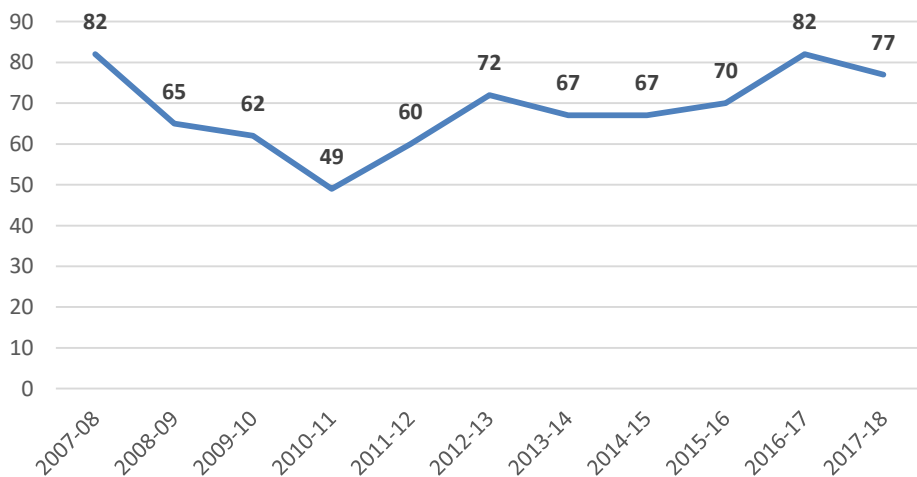
Konačni indeks sastoji se od 20 podfaktora, svaki s istim ponderom (5%), grupisanih u **4 osnovna faktora konkurentnosti**: ekonomska uspješnost, efikasnost vlade, poslovna efikasnost, infrastruktura.

Sto je veci skor, to je bolje, a pozicija je time niza:
npr. najbolji skor je preko 5,5, a najbolja pozicija je 1 !!!!

GCI – MONTENEGRO 2007 - 2017

Faktori	GCI 2007-08		GCI 2008-09		GCI 2009-10		GCI 2010-11		GCI 2011-12		GCI 2012-12		GCI 2013-14		GCI 2014-15		GCI 2015-16		GCI 2016-17		GCI 2017-18	
	Pozicija od 131	Bodovi (1-7)	Pozicija od 133	Bodovi (1-7)	Pozicija od 133	Bodovi (1-7)	Pozicija od 133	Bodovi (1-7)	Pozicija od 142	Bodovi (1-7)	Pozicija od 144	Bodovi (1-7)	Pozicija od 148	Bodovi (1-7)	Pozicija od 144	Bodovi (1-7)	Pozicija od 140	Bodovi (1-7)	Pozicija od 138	Bodovi (1-7)	Pozicija od 137	Bodovi (1-7)
GCI	82	3.9	65	4.1	62	4.2	49	4.4	60	4.3	72	4.1	67	4.2	67	4.2	70	4.2	82	4.1	77	4.2
Osnovni faktori	59	4.5	59	4.5	65	4.4	45	4.9	57	4.69	74	4.49	68	4.59	61	4.7	58	4	86	4.3	80	4.42
Institucije	78	3.7	59	4.1	52	4.3	45	4.5	42	4.53	44	4.38	52	4.16	59	4	70	3.9	80	3.8	66	3.9
Infrastruktura	90	2.8	100	2.7	93	3	67	3.8	63	4.1	66	4.06	70	4.04	72	4.1	73	4	76	3.9	70	4.2
Makroekonomska stabilnost	33	5.4	35	5.5	70	4.6	37	5.1	94	4.45	118	3.85	112	4.07	88	4.5	79	4.6	119	5.7	116	3.7
Zdravstvo i osn. obrazovanje	33	6.0	42	5.8	40	5.8	33	6.2	59	5.79	73	5.65	37	6.07	29	6.3	33	6.2	60	5.9	62	5.9
Faktori efikasnosti	87	3.6	72	3.9	65	4.1	64	4.1	63	4.07	74	3.99	72	4.01	73	4	75	4	79	4	72	4.1
Visoko obrazovanje i obuka	79	3.7	55	4.2	57	4.2	52	4.5	48	4.65	51	4.63	50	4.51	51	4.7	54	4.6	64	4.5	61	4.5
Efikasnost tržišta robe	91	3.9	69	4.2	58	4.3	44	4.4	39	4.5	48	4.42	64	4.31	69	4.3	70	4.3	74	4.3	65	4.4
Efikasnost tržišta radne snage	52	4.4	53	4.5	53	4.5	39	4.7	45	4.6	93	4.16	58	4.39	65	4.2	74	4.2	83	4.1	74	4.2
Sofisticiranost finansijskog tržišta	43	4.8	35	5.0	17	5	28	4.7	35	4.57	40	4.49	49	4.4	56	4.3	44	4.3	54	4.2	47	4.2
Tehnološka sprenmost	48	3.5	43	4.0	45	4.1	44	4.1	53	4.02	56	4.15	49	4.22	54	4.3	55	4.3	52	4.6	48	4.9
Veličina tržišta	130	1.3	125	1.9	124	2.2	129	2.1	130	2.05	130	2.08	135	2.14	134	2.2	131	2.2	130	2.1	128	2.3
Faktori inovativnosti	97	3.2	88	3.3	68	3.6	56	3.7	59	3.62	69	3.57	70	3.61	77	3.5	84	3.4	98	3.4	92	3.4
Sofisticiranost poslovanja	90	3.7	90	3.7	80	3.8	70	3.9	70	3.85	76	3.83	89	3.79	97	3.7	102	3.6	103	3.6	101	3.6
Inovacije	104	2.7	88	3.0	56	3.3	45	3.5	50	3.39	60	3.31	54	3.42	58	3.4	69	3.3	94	3.1	91	3.2

GCI Montenegro 2007-2017, rank

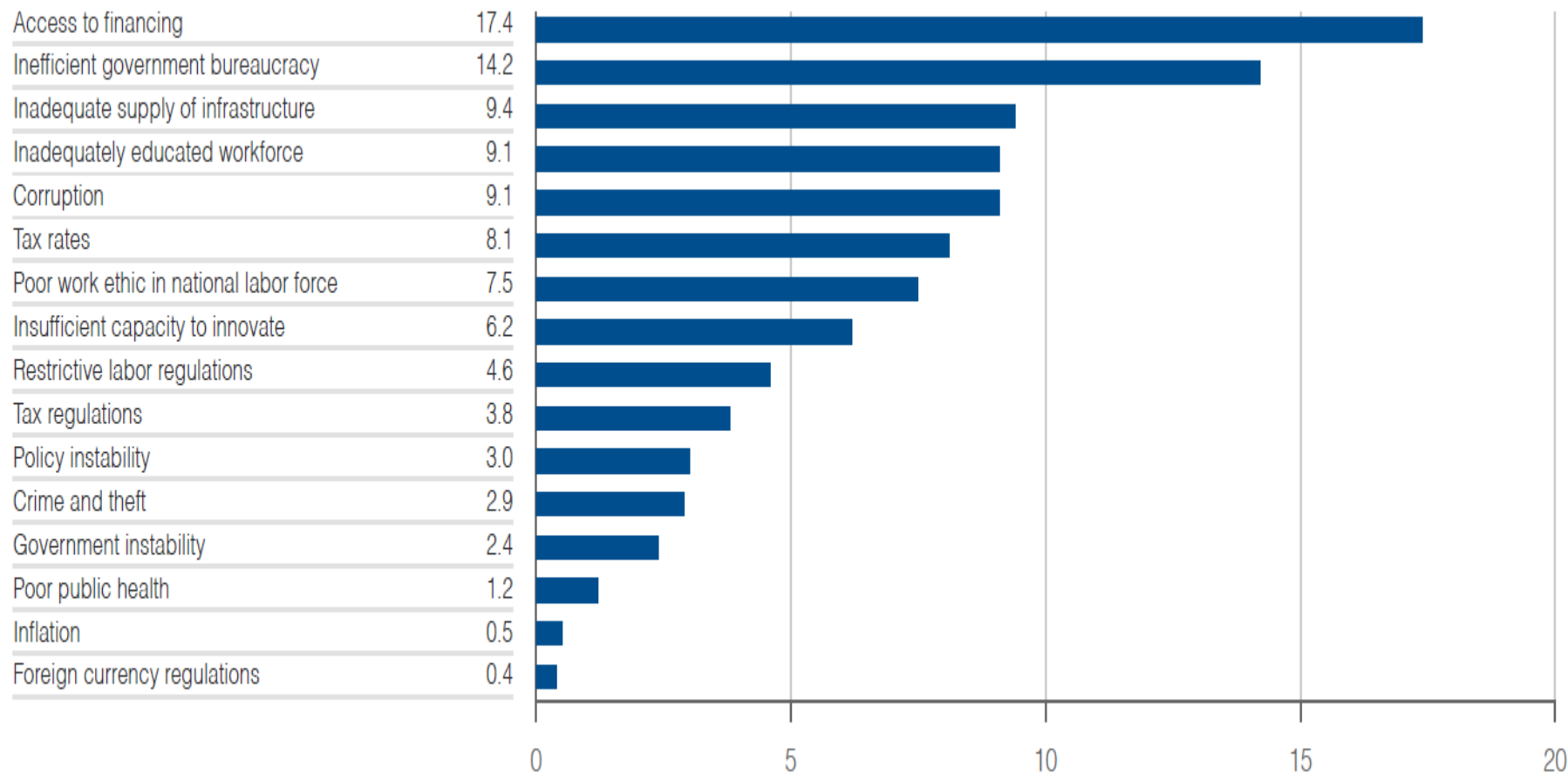

Crna Gora se **2007.** po prvi put našla na zvaničnoj rang listi Indeksa globalne konkurentnosti. Sa još 131 zemljom i rangirana je bila na **82** poziciji, zatim 2008-09 na **65**, a 2009-10 na **62.** poziciji.. Najbolji skor je bio 2010-2011.g. cak 49 mjesto!
12 stubova u tri podgrupe!

GCI Montenegro 2016-2017 – PRIMJER ANALIZE KLJUČNIH PROBLEMA

Most problematic factors for doing business

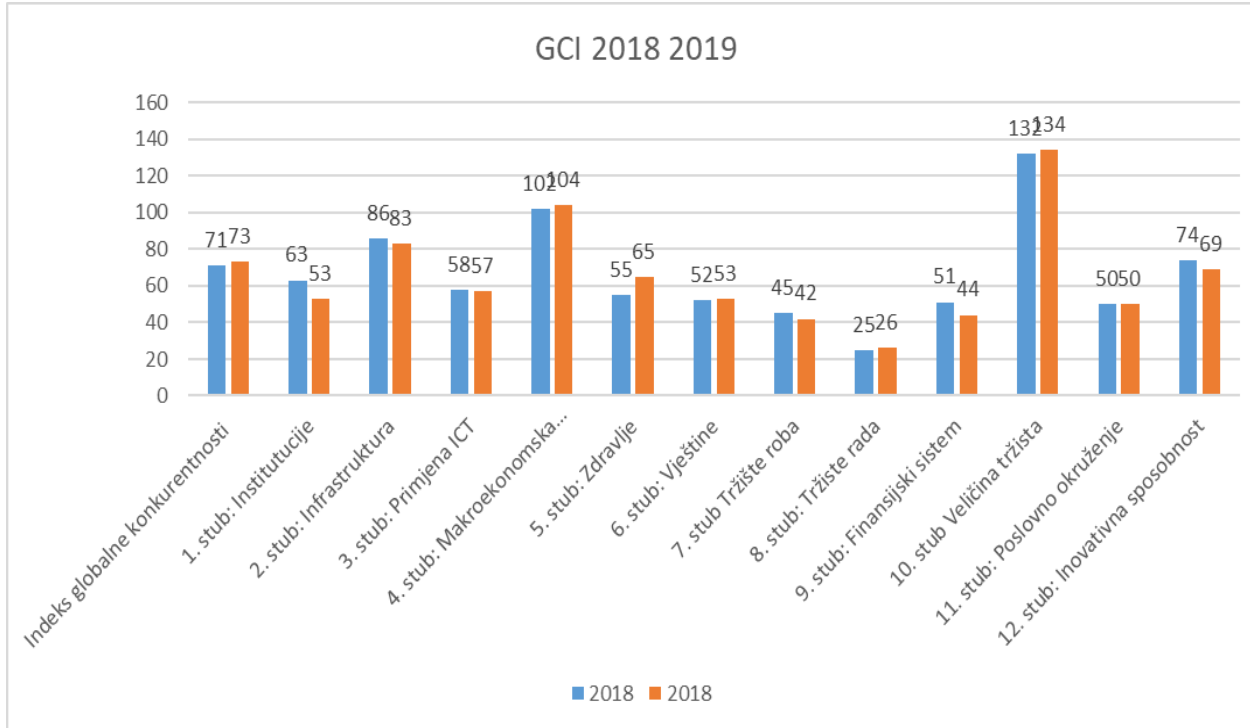
Source: World Economic Forum, Executive Opinion Survey 2016

Note: From the list of factors, respondents to the World Economic Forum's Executive Opinion Survey were asked to select the five most problematic factors for doing business in their country and to rank them between 1 (most problematic) and 5. The score corresponds to the responses weighted according to their rankings.

CGI 4.0 (4. industrijska revolucija – IR4)

Crna Gora 2018-2019 i svijet

PROMJENA METODOLOGIJE u 2018. godini

– NOVI INDIKATOR ZA IR4 - **GCI 4.0 !!**

Sa **12 stubova konkurentnosti (modifikovani malo i svaki je poseban stub, bez grupisanja!)**

Što više bodova, bolji je rang.

Crna Gora je na 73. mjestu od 141 države

Interesantno **KINA** je na 28. mjestu, koje je ostvarila

i po GCI 2017-2019, i GCI 4.0 2019.

GCI 4.0 2019				
Rank	Economy	Score		
47	Hungary	65.1		
48	Mexico	64.9		
49	Bulgaria	64.9		
50	Indonesia	64.6		
51	Romania	64.4		
52	Mauritius	64.3		
53	Oman	63.6		
54	Uruguay	63.5		
55	Kazakhstan	62.9		
56	Brunei Darussalam	62.8		
57	Colombia	62.7		
58	Azerbaijan	62.7		
59	Greece	62.6		
60	South Africa	62.4		
61	Turkey	62.1		
62	Costa Rica	62.0		
63	Croatia	61.9		
64	Philippines	61.9		
65	Peru	61.7		
66	Panama	61.6		
67	Viet Nam	61.5		
68	India	61.4		
69	Armenia	61.3		
70	Jordan	60.9		
71	Brazil	60.9		
72	Serbia	60.9		
73	Montenegro	60.8		
74	Georgia	60.6		
75	Morocco	60.0		
76	Seychelles	59.6		
77	Barbados	58.9		
78	Dominican Republic	58.3		
79	Trinidad and Tobago	58.3		
80	Jamaica	58.3		
81	Albania	57.6		
82	North Macedonia	57.3		
83	Argentina	57.2		
84	Sri Lanka	57.1		
85	Ukraine	57.0		
86	Moldova	56.7		
87	Tunisia	56.4		
88	Lebanon	56.3		
89	Algeria	56.3		
90	Ecuador	55.7		
91	Botswana	55.5		
92	Bosnia and Herzegovina	54.7		
93				
94				
95				
96				
97				
98				
99				
100				
101				
102				
103				
104				
105				
106				
107				
108				
109				
110				
111				
112				
113				
114				
115				
116				
117				
118				
119				
120				
121				
122				
123				
124				
125				
126				
127				
128				
129				
130				
131				
132				
133				
134				
135				
136				
137				
138				
139				
140				
141				

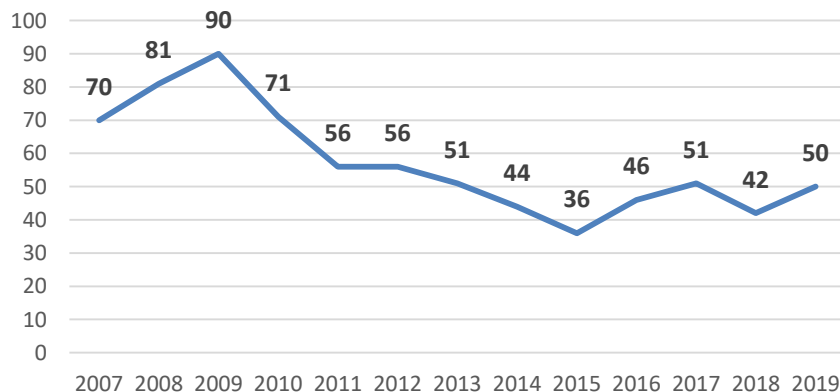
WB : «Doing business» 2019

- 180 zemalja, 10 indikatora

- Pozicija Crne Gore pokazuje da postoji još dosta prostora za unaprijeđenje administrativnih procedura vezanih za poslovanje privrede
- Ako CG želi da ostane atraktivna destinacija za FDI mora još dosta da učini kako bi poslovno okruženje bilo bolje.

Economy	Global Rank DB 2019
New Zealand	1
Singapore	2
Denmark	3
Hong Kong SAR, China	4
Korea, Rep.	5
Georgia	6
Norway	7
United States	8
United Kingdom	9
North Macedonia	10
United Arab Emirates	11
Sweden	12
Taiwan, China	13
Lithuania	14
Malaysia	15
Estonia	16
Finland	17
Australia	18
Latvia	19
Canada	22
Germany	24
Azerbaijan	25
Austria	26
Russian Federation	31
Belarus	37
Switzerland	38
Japan	39
Slovenia	40
Kosovo	44
Serbia	48
Montenegro	50
Croatia	58
Albania	63
BH	89

MNE - TOPIC RANKING	DB 2012	DB 2013	DB 2014 (189)	DB 2015	DB 2016	DB 2017	DB 2018	DB 2019
RANK	57	51	44	36	46	51	42	50
Starting a Business / osnivanje p-ća	45	58	69	56	59	58	60	90
Dealing with Construction Permits / Građevinske dozvole	175	176	106	138	91	93	78	75
Getting Electricity / Priključak na elektro mrežu	69	69	69	63	163	164	127	134
Registering Property / Registracija vlasništva na nepokretnostima	112	117	98	87	79	78	76	76
Getting Credit / Dobijanje kredita	9	4	3	4	7	7	12	12
Protecting Investors / Zaštita investitora (manjinskih)	29	32	34	43	36	42	51	57
Paying Taxes / Plaćanje poreza	119	81	86	96	64	57	70	68
Trading Across Borders / Trgovina	37	42	53	52	42	43	44	47
Enforcing Contracts / Postovanje ugovora	137	135	136	136	43	41	42	44
Resolving Insolvency / Zatvaranje preduzeća	53	44	45	33	36	40	37	43

***Doing business rank
Montenegro***

***Lakoća poslovanja
Svjetska banka***

LAKOĆA POSLOVANJA (Svjetska banka)

REGION 2017 i 2019

Economy / DB 2017	Ease of Doing Business Ranking	Starting a Business	Dealing with Construction Permits	Getting Electricity	Register Property	Getting Credit	Protecting Minority Investors	Paying Taxes	Trading Across Borders	Enforcing Contracts	Resolving Insolvency
AL	58	46	106	156	106	44	19	97	24	116	43
BA	81	174	170	123	99	44	81	133	36	64	41
MK	10	4	11	29	48	16	13	9	27	36	32
ME	51	58	93	167	78	7	42	57	43	41	40
RS	47	47	36	92	56	44	70	78	23	61	47
KS*	60	13	129	114	33	20	63	43	51	44	163

DB 2019	Rang - ukupno	Osnivanje preduzeća	Izdavanje građevinskih dozvola	Priključak na elektro mrežu	Registracija vlasništva nepokretnosti	Dobijanje kredita	Zaštita manjinskih investitora	Plaćanje poreza	Trgovina sa inostranstvom	Poštovanje ugovora	Zatvaranje preduzeća
AL	63	50	151	140	98	44	26	122	24	98	39
BA	89	183	167	130	99	60	72	139	37	75	37
KS	44	13	100	113	37	12	95	44	51	50	50
ME	50	90	75	134	76	12	57	68	47	44	43
MK	10	47	13	57	46	12	7	31	29	37	30
RS	48	40	11	104	55	60	83	79	23	65	49

INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA

I. RULE OF LAW	II. GOVERNMENT SIZE	III. REGULATORY EFFICIENCY	IV. MARKET OPENNESS
VLADAVINA PRAVA	VELIČINA VLADE	REGULATORNA EFIKASNOST	OTVORENOST TRŽIŠTA
1. Property rights <ul style="list-style-type: none"> Physical property rights Intellectual property rights Strength of investor protection Risk of expropriation Quality of land administration 	4. Tax Burden <ul style="list-style-type: none"> The top marginal tax rate on individual income, The top marginal tax rate on corporate income, The total tax burden as a percentage of GDP 	7. Business freedom <p>13 sub-factors:</p> <ul style="list-style-type: none"> Starting a business—procedures (number); Starting a business—time (days); Starting a business—cost (% of income per capita); Starting a business—minimum capital (% of income per cap); Obtaining a license—procedures (number); Obtaining a license—time (days); Obtaining a license—cost (% of income per capita); Closing a business—time (years); Closing a business—cost (% of estate); Closing a business—recovery rate (cents on the dollar); Getting electricity—procedures (number); Getting electricity—time (days); and Getting electricity—cost (% of income per capita) 	10. Trade Freedom <ul style="list-style-type: none"> The trade-weighted average tariff rate A qualitative evaluation of nontarif barriers (NTBs) (include s quantity restrictions, regulatory restrictions, custom restrictions and direct government intervention)
2. Judicial Effectiveness <ul style="list-style-type: none"> Judicial independence Quality of the judicial process Favoritism in obtaining judicial decisions 	5. Government Spending <ul style="list-style-type: none"> Consumption by the state and all transfer payments related to various entitlement programs, as % of GDP in last 3 years 	8. Labor Freedom <ul style="list-style-type: none"> Ratio of minimum wage to the average value added per worker, Hindrance to hiring additional workers, Rigidity of hours, Difficulty of firing redundant employees, Legally mandated notice period, Mandatory severance pay, and Labor force participation rate 	11. Investment Freedom <ul style="list-style-type: none"> National treatment of foreign investment, Foreign Investment Code, Restrictions on land ownership, Sectoral investment restrictions, Expropriation of investments without fair compensation, Foreign exchange controls, Capital controls
3. Government Integrity <ul style="list-style-type: none"> Irregular payments and bribes Transparency of government policymaking Absence of corruption Perceptions of corruption Governmental and civil service transparency 	6. Fiscal Health <ul style="list-style-type: none"> Average deficits as a percentage of GDP for the most recent three years (80 % of score) Debt as a percentage of GDP (20 % of score) 	9. Monetary Freedom <ul style="list-style-type: none"> The weighted average inflation rate for the most recent three years A qualitative judgment about the extent of government manipulation of prices through direct controls or subsidies 	12. Financial Freedom <ul style="list-style-type: none"> The extent of government regulation of financial services, The degree of state intervention in banks and other financial firms through direct and indirect ownership, Government influence on the allocation of credit, The extent of financial and capital market development, and Openness to foreign competition. <p>100 - no government interference, 0 - repression</p>

Indeks ekonomskih sloboda u svijetu (**Economic Freedom in the World**) objavljuje Frejzer institut (**Fraser Institute**) iz Kanade.

Indeks mjeri „**nivo do koga je zaštićena pošteno stečena imovina i koliko su pojedinci uključeni u dobrovoljne transakcije**“.

Period – za Indeks 2020, koriste se podaci iz druge polovine 2018 i prve polovine 2019 – vremenski jaz od skoro dvije godine.

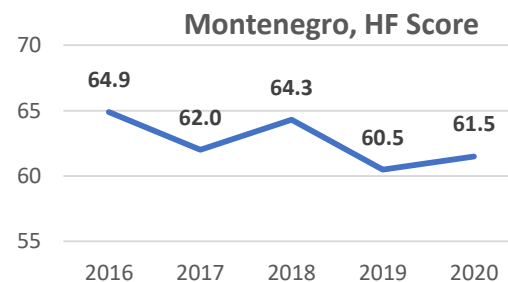
- Indeks ekonomskih sloboda fokusira se na **četiri ključna aspekta ekonomskog i preduzetničkog okruženja** nad kojim vlade obično vrše kontrolu politike: 1. Vladavina prava, 2. veličina vlade, 3. regulatorna efikasnost i 4. Otvorenost tržišta.
- Pri procjeni uslova u ove četiri kategorije, Indeks mjeri **12 specifičnih komponenti ekonomskih sloboda**, od kojih se svaka ocenjuje na skali od 0 do 100. Ocjene na ovih 12 komponenata ekonomskih sloboda, koje se izračunavaju iz niza podpromenljivih, podjednako su ponderisane i uzete su srednje vrijednosti za izradu ukupne ocjene ekonomskih sloboda za svaku ekonomiju.

HF - ECONOMIC FREEDOM 2015

Represivne zemlje		Uglavnom neslobodne		Umjereno slobodne		Uglavnom slobodne		Slobodne zemlje	
0 - 49.9 /24/		50 - 59.9 (61)		60 - 69.9 /54/		70 - 79.9 /33/		80 - 100 /5/	
Bjelorusija	42	Azerbejdžan	59.7	BE, CY,	69	CA	79	Hong Kong	89,6
Ukraina	43	Hrvatska	59,1	SL, ES	68	US, DK	76	Singapur	89,4
		BIH	59.0	MKD	67,1	IE,ES	75	Novi Zeland	82,1
		Moldavija	55,5	MT, HU, LV, PL	67-66	UK, LU, FI	74	Australija	81,4
		Grčka	55,4	Albania	65,2	NL, DE	73	Svajcarska	80,5
		Kina	51,9	Romania, BG	65	SE,LT, IS	72		
		Rusija	51,1	Turkey	62,9	JP, AT, S.Korea	71		
				MNE	64,9	CZ, NO	70		
				Slovenia, Serbia	60,3				
				Italy	61,7				

HERITAGE FONDATION 2020 - ECONOMIC FREEDOM INDEX (180 countries)

Represivne zemlje		Uglavnom neslobodne		Umjereno slobodne		Uglavnom slobodne		Slobodne zemlje		
0 - 49.9 /19/		50 - 59.9 (62)		60 - 69.9 /62/		70 - 79.9 /31/		80 - 100 /6/		
Congo, Democratic Republic	49.5	Greece	59.9	IT, TR, FR, HU, SK, ES, PT, SI, BE, PL, MT, RO		United Kingdom	79.3	World Rank	Country	Overall score
Turkemenistan	46.5	China	59.5	Albania	66.9	DK, CA	78.0	1	Singapore	89.4
Sudan	45.0	India	56.5	North Macedonia	69.5	EE, Iceland, NL	77.0	2	Hong Kong	89.1
Eritrea	38.5	Tunisia	55.8	Kosovo	67.4	US, UAE	76.0	3	New Zealand	84.1
Cuba	26.9	Ukraine	54.9	Serbia	66.0	LU, FI, SE, CZ	75.0	4	Australia	82.6
Venecuela	25.2	Brasil	53.7	Bosnia and Herzegovina	62.6	Israel	74.0	5	Switzerland	82.0
North Corea	4.2	Haiti	52.3	Croatia	62.2	DE, NO, AT, JP	73.0	6	Ireland	80.9
				Montenegro	61.5	Qatar	72.3			
				Russia, Belarus	61.0	Latvia, BG, CY	71-70			

Nerangirane – Irak, Libija, Sirija, Somalija, Jemen...

<https://www.heritage.org/index/download#>

Međunarodni institut za razvoj menadžmenta

(IMD) navodi

deset «zlatnih pravila konkurentnosti», a to su:

1. stvoriti stabilno i predvidljivo pravno okruženje
2. raditi na fleksibilnoj i elastičnoj privrednoj strukturi
3. investirati u tradicionalnu i tehnološku infrastrukturu
4. podsticati privatnu štednju i domaće investicije
5. razvijati agresivnost na svjetskom tržištu, kao i atraktivnost za FDI
6. osigurati kvalitet, brzinu i transparentnost vlade i administracije
7. održavati ravnotežu između nivoa plata, produktivnosti i poreza
8. sačuvati društvenu strukturu tako da se smanje razlike u platama i ojača «srednja klasa»
9. značajno investirati u obrazovanje, posebno na nivou srednjih škola, i u cjeloživotno obrazovanje radne snage
10. uspostaviti ravnotežu nacionalne i globalne ekonomije kako bi se osiguralo održivo stvaranje bogatstva, uz održavanje vrijednosnog sistema po mjeri građana.